

VALOAREA MĂRTURIILOR DOCUMENTARE DESPRE EXPEDIȚIA ÎNTREPRINSĂ DE REGELE MATEI CORVIN LA 1467 ÎN MOLDOVA

DE

IOAN AUREL POP

Letopisețul anonim al Moldovei — izvor contemporan cu evenimentele din 1467 — relatează laconic, dar destul de precis, înfruntarea dintre regele Ungariei, Matei Corvinul și Ștefan cel Mare, voievodul Țării românești de la răsărit de Carpați: „În anul 6975 (1467), s-a ridicat craiul unguresc numit Matiiăș și a coborât la Totruș cu toată puterea ungurească, noiembrie 19. Iar la 29 noiembrie au venit la târgul Romanului și, în a șaptea zi a lunii decembrie, au ars târgul. Și apoi au venit la Baia. La 14 ale lunii decembrie, luni spre marți, s-a împlinit gândul lui Dumnezeu cu Ștefan Voievod și a năvălit noaptea asupra ungușurilor la Baia. Și i-a dat Dumnezeu în mâinile lui Ștefan Voievod și ale oștii lui și au fost uciși dintre dinșii mulțime mare. Și craiul atunci a fost săgetat în luptă. Și așa s-au întors rușinați pe altă cale, mai scurtă...”¹. Întâmplarea este reluată aproximativ asemănător și în celelalte cronică vechi moldovenești: *Cronica moldo-germană*², *Letopisețul de la Putna nr. 1*³, *Letopisețul de la Putna nr. 2*⁴ și *Cronica moldo-polonă*⁵. Este amintită fugară, la un moment dat, chiar trădarea unor boieri moldoveni față de domnul lor⁶, dar faptul nu afectează deznodământul expediției maghiare la est de Carpați, deși unele izvoare narative externe s-au folosit de acest episod spre a-și orienta relatările în sensul dorit de autorii lor.

Și unele lucrări interne, mai târziu, cum ar fi *Letopisețul Țării Moldovei*, alcătuit de Grigore Ureche, expun faptele în același spirit cu vechile cronică⁷. De asemenea, înfrângerea oștii maghiare la răsărit de Carpați este consemnată de cronicărul polon Jan Dlugosz⁸, ca și de unele izvoare venețiene, care, chiar dacă nu fac localizări geografice tocmai corecte,

¹ *Cronicile slavo-române din sec. XV—XVI publicate de Ioan Bogdan*, ediție de P.P. Panaitescu, Edit. Academiei, București, 1959, p. 16.

² *Ibidem*, p. 29.

³ *Ibidem*, p. 49.

⁴ *Ibidem*, p. 62.

⁵ *Ibidem*, p. 178.

⁶ *Ibidem*, p. 29—30.

⁷ Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție de P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 92—94.

⁸ J. Dlugosz, *Historia Polonica*, vol. II, Leipzig, 1712, col. 417—418.

recunosc înfrângerea regelui Matei Corvinul și dubla rănire a acestuia⁹. Există apoi o serie de lucrări care, scrise prin prisma intereselor statului feudal maghiar și a glorificării suveranului său, eludează și elimină chiar aspectele defavorabile, evidențiind, mai presus de toate, vitejia oștii maghiare și a regelui Matei Corvinul și transformând înfrângerea în victorie. Asemenea cronici au fost scrise, între alții, de italianul Antonio Bonfini¹⁰, pe care misiunea de istoriograf al curții l-a determinat să preamărească faptele suveranului Ungariei, de Petro Ranzano¹¹ și de Ioannes Thuróczi¹². Mai există o serie de mărturii epistolare, apărute ca urmare a noii spiritualități renașteriste sensibile la acest gen. Este cazul scrisorii trimise de Ștefan cel Mare regelui Cazimir al IV-lea al Poloniei la 1 ianuarie 1468, scrisoare în care domnul român povestește în amănunt bătălia câștigată la Baia (14—15 decembrie 1467), condamnând încălcarea hotarelor țării sale¹³. De asemenea, la începutul lui aprilie 1468, din Bratislava, Matei Corvinul răspunde unei epistole¹⁴ a „senatorilor regatului Poloniei”, care-i reproșau suveranului Ungariei încălcarea hotarelor Moldovei. Regele își justifică din punctul său de vedere și cu argumente „pro domo” expediția est carpatică, arătând că i-a învins pe românii conduși de Ștefan, „tiranul acelor locuri”¹⁵. Între aceste două extreme se situează scrisoarea regelui Cehiei, Gheorghe Podiebrad (1458—1471), din 9 februarie 1468, adresată regalului său „frate” maghiar, în care, deși vorbește despre victoria oastei lui Matei Corvinul, se simte „cutremurat” din pricina „răniilor de moarte” suferite de acesta din urmă¹⁶. Gheorghe Podiebrad aduce elogii faptelor de arme ale lui Matei Corvinul — conform uzanțelor Renașterii¹⁷ — fără să bănuiască pe moment că, în ciuda gerozității sale epistolare, regele Ungariei avea să înceapă, în același an, campaniile împotriva Cehiei. Se observă utilizarea în scrisoare a numelui *Wallachia* pentru Moldova, fapt ce ilustrează prezența și în Cehia a convingerii că cele două țări române extracarpatică sunt locuite de același popor de origine latină. Este întărită astfel ideea conform căreia denumirea firească

⁹ P.P. Panaitescu, *Știri venețiene contemporane asupra bătăliei de la Baia*, în „Revista istorică”, 1922 (VIII), nr. 1—3, p. 47—50.

¹⁰ A. Bonfinus, *Historia Pannonica sive Hungaricarum rerum decades IV et dimidia*, Köln, 1690, p. 396.

¹¹ P. Ranzano, *Epitome Rerum Hungaricarum*, în „Scriptores Rerum Hungaricarum”, ediție de I.G. Schwandtner, vol. I, Viena, 1766, p. 502—503.

¹² I. Thuróczi, *Cronica Hungarorum*, în „Scriptores Rerum Hungaricarum”, ediție de I.G. Schwandtner, vol. I, Viena, 1766, p. 361.

¹³ P.P. Panaitescu, *Contribuții la istoria lui Ștefan cel Mare*, în „Analele Academiei Române”, Memoriile Secțiunii Istorice, seria a III-a, 1934, tom. XV, p. 63—68.

¹⁴ Fraknói V., *Mátyás király levelei*, vol. I (1458—1478), Budapesta, 1893, p. 210—211. Scrisoarea nobililor poloni, care cer lui Matei să evite o nouă expediție împotriva Moldovei, a fost publicată de Ș. Papacostea, *Un épisode de la rivalité polono-hongroise au XV-e siècle: la campagne de Mathias Corvin en Moldavie (1467)*, à la lumière d'une source inédite, în „Revue Roumaine d'Histoire”, 1969 (VIII), nr. 6, p. 978—979.

¹⁵ Fraknói V., *op. cit.*, p. 211—213. Scrisoarea a fost publicată și de A. Veress, *Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia*, vol. I (1468—1540), Budapesta, 1914, p. 5—6; a fost tradusă în românește și comentată de V. Pârvan, *Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Ungaria*, București, 1905, p. 42—43.

¹⁶ Teleki J., *Hunnadiak kora Magyarországon*, vol. XI, Pesta, 1855, p. 306; publicată fragmentar și de A. Veress, *op. cit.*, p. 3.

¹⁷ Mályusz E., *La chancellerie royale et la rédaction des chroniques dans la Hongrie médiévale*, în „Le Moyen Âge”, 1969, nr. 2, p. 246.

a Valahiei est carpatice trebuie să fie „Țara românească a Moldovei”¹⁸. De altfel și polonezul Dlugosz îl numește la un moment dat pe domnul moldovean *Stephanus, Voievoda Valachiae*¹⁹.

Tot din partea polonă mai există un raport, pînă nu de mult inedit, rezultat în urma unor informații culese direct din Moldova, prin care Cazimir al IV-lea recunoaște victoria deplină a lui Ștefan cel Mare la 1467, recunoaștere urmată chiar de promisiunea unui ajutor în caz de repetare a atacului maghiar la răsărit de Carpați²⁰.

Dar aceste cronici și epistole, contemporane ori mai tîrzii în raport cu evenimentele, deși sînt relativ bogate și explicite, au de la început finalitate istorică sau politică, putînd deforma cu bună știință unele fapte și păstrînd oricum o doză anumită de incertitudine. Chiar rezultatul și mobilurile expediției maghiare în Moldova, datorită subiectivității unor asemenea izvoare, au rămas multă vreme controversate sau susceptibile de controversă. De aceea, coroborarea lor cu o serie de mărturii documentare, toate contemporane ori relativ contemporane cu întîmplările aflate în atenție și nevalorificate global în suficientă măsură de istoriografia română, nu poate duce decît la un plus de precizie și exactitate. Important este și faptul că, fiind documente cu valoare juridică în momentul elaborării lor, aceste izvoare nu au urmărit în mod expres descrierea evenimentelor din Moldova din anul 1467. Astfel că prezentarea acestor fapte, realizată fugar și, adesea, laconic, rămîne în subsidiar față de scopul central al actului și, de multe ori, justifică hotărîrea conținută în act. În sfîrșit, se cuvine să acordăm interes acestor documente și din motivul că ele sînt emise de cancelaria regală maghiară și reflectă puncte de vedere din afara Moldovei, evidențiind urmările întîmplărilor din a doua parte a anului 1467 asupra structurilor interne social-economice și politice din regatul maghiar, cu precădere din Transilvania. Unele din aceste documente sînt enumerate de Wertner Mór, la începutul veacului XX, în lucrarea sa dedicată campaniilor militare maghiare din a doua jumătate a secolului al XV-lea²¹.

Încă în primii ani de domnie, Ștefan cel Mare a căutat, în măsura în care împrejurările politice i-au permis, să-și manifeste libertatea de acțiune și chiar independența în raport cu ambițioșii săi vecini, regele Ungariei și al Poloniei²², suverani care aveau pretenția de a fi și suzerani ai voievodatului român. În ceea ce îl privește pe Matei Corvinul, faptul este lesne vizibil într-un document din 9 decembrie 1462 („feria quinta proxima post festum conceptionis beate Marie virginis”), prin care regele, confirmînd libertățile unor locuitori din Secuime, îi îndeamnă pe aceștia să fie cu băgare de seamă pentru apărarea persoanelor și averilor lor, ca unii ce sînt aproape de „țara noastră moldovenească”: „...tum vero ex eo quia ipsa sedes Kazon prope terram nostram Moldaviensem (subl.

¹⁸ N. Grigoraș, *Țara românească a Moldovei de la înlemeterea statului pînă la Ștefan cel Mare (1359—1457)*, Edit. Junimea, Iași, 1978, passim.

¹⁹ J. Dlugosz, *op. cit.*, col. 417.

²⁰ Ș. Papacostea, *op. cit.*, p. 970—971; textul documentului la p. 976—978.

²¹ Wertner M., *Magyar hadjaratok a XV-ik század második felében*, în „Hadtörténelmi közlemények”, 1912, vol. XIII, fasc. 2, p. 204.

²² I. Sabău, *Relațiile politice dintre Moldova și Transilvania în timpul lui Ștefan cel Mare*, în „Studii cu privire la Ștefan cel Mare”, Edit. Academiei, București, 1956, p. 226.

ns. — I.A.P.) sita est, ipsique Siculi nostri non parvas vigilantias pro defensione personarum rerumque bonorum suorum...”²³. Îndemnul la vigilență în vederea apărării persoanelor și bunurilor face aluzie desigur la incursiunea pe care Ștefan o întreprinsese deja în iunie 1461 în răsăritul Transilvaniei, ca represalii pentru azilul interesat dat de voievodul ardelean pribeagului domn Petru Aron, după ce acesta din urmă părăsise Polonia²⁴. Referitor la posesivul folosit în document în legătură cu Moldova (*țara noastră moldovenească*), expresia reflectă o dorință și nu o realitate, căci Ștefan cel Mare, în fața rivalității polono-maghiare, a eludat preeminența politică străină, sustrăgându-se de fapt suzeranității celor două regate vecine²⁵. Faptul, în ceea ce privește Ungaria, este întărit și de mărturia — e drept, neconfirmată de alte surse — a vornicului Ureche: „Mateiașu, craiul ungurescu (...), au trimis sol ca să i să închine Ștefan vodă, ce Ștefan vodă n-au priimitu. Mai apoi, văzîndu Mateiașu craiul volnicia lui Ștefan vodă că nu o poate supune, stringîndu multă oaste a sa și luîndu ajutoriu și de la alții, au purces în anii 6975 și au tras spre Moldova”²⁶. Și din acest letopiseț reiese pretenția, neacoperită însă nici pe plan juridic, de suzeranitate a lui Matei Corvinul asupra lui Ștefan. Pretenția va fi hrănită de trufia regelui și de tradiție: „...Terram vero illam (Moldova — n.n. I.A.P.) nostri iuris esse, antiquissimus et continuatissimus praedecessorum nostrorum regum Hungariae titulus declarat, non quidem inanis, sed possessione nunquam interrupta munitus...”²⁷, susține, fără acoperire reală, Matei Corvinul în scrisoarea trimisă în 1468 nobililor poloni, spre a-și justifica intervenția militară într-o țară asupra căreia și Polonia avea o insistență dorință de preeminență. Expediția a fost grăbită totuși de o „pricină”, se pare, imediată și reală, anume implicarea domnului Moldovei în răscoala nobiliară desfășurată mai ales în Transilvania, condusă, în principal, de cei trei voievozi, Ioan și Sigismund de Szentgyörgy și Berthold Ellerbach, precum și de nobilul Benedictus Rufus, împotriva regelui Matei pentru conservarea unor privilegii și pentru independența voievodatului (vara anului 1467)²⁸. Ba reiese din *Historia* lui Antonio Bonfini că în mișcarea nobililor ardeleni au fost amestecați și unii boieri munteni, ca acel Mihail, de stirpe nobilă, voievodală („...Michaellem Transalpinum, nobili vaivodarum genere natum...”), condamnat și ucis la Brașov, după întoarcerea regelui din nefericita incursiune peste munți²⁹. Dar intervenția energică a lui Matei Corvinul a zădărnicit planurile răzvrătiților și a grăbit expediția de pedepsire a îndrăznețului voievod moldovean. Cele două momente (răscoala nobiliară și expediția la est de Carpați) apar corelate și prin faptul că, adesea,

²³ *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. II, partea a II-a (1451—1510), ediție de N. Densușianu, București, 1891, doc. CXVII, p. 137 (în continuare, *Documente*, II, 2).

²⁴ I. Sabău, *op. cit.*, p. 225.

²⁵ Ș. Papacostea, *op. cit.*, p. 967—970.

²⁶ Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 92—93.

²⁷ A. Veress, *op. cit.*, p. 5—6.

²⁸ *Istoria României* vol. II, Edit. Academiei, București, 1962, p. 483—484. În legătură cu revolta din 1467, vezi valoroase contribuții la K. G. Gündisch, *Participarea sașilor la răzvrătirea din anul 1467 a transilvănenilor împotriva lui Matei Corvin*, în „*Studia Universitatis Babeș-Bolyai*”, *Historia*, 1972, fasc. 2, p. 21—30.

²⁹ A. Bonfinius, *op. cit.*, p. 397.

sînt pomenite în același document sau sînt legate de împrejurări similare ori de persoane identice. Astfel, aflat în Moldova, în tîrgul Trotuș („Datum Moldavie, in oppido Tatrus”), la 22 noiembrie 1467 („die dominica proxima post festum beate Elisabethe”), deci în a patra zi după popasul (la 19 noiembrie) în acest loc, regele Ungariei dă un document prin care iartă pe nobilul Mihail Apafi, care conjurase contra suveranului³⁰. Mai există un document, dat la 7 noiembrie 1467 („Sabbato proximo post festum Emerici ducis”), despre care, în colecția Hurmuzaki-Densușianu, se spun următoarele în regist: regele Matei Corvinul, întorcîndu-se din expediția întreprinsă în Moldova, confiscă nobililor Ștefan și Sigismund de Drag posesiunea Sinpetru din comitatul Dăbîca (azi Sinpetru Almașului, jud. Sălaj), din cauză că aceștia trecuseră de partea lui Ioan de Szentgyörgy, răzvrătit contra suveranului. Posesiunea este dăruită nobilului Petru de Thornós, pentru „merita per eum nobis et sacre dicti regni nostri Hungarie corone in nonnullis exercitiis nostris, cum maxima sui sanguinis effusione constanter exhibita”³¹. Numai că regele n-a dat acest act la întoarcerea din Moldova, fiindcă la 7 noiembrie 1467, data emiterii documentului, expediția la est de Carpați nici nu începuse (la 4 noiembrie, oastea maghiară se afla în Saschiz, lângă Sighișoara, fiind în drum spre Moldova³²).

Tot într-un document din 1467, se spune că regele Matei, la întoarcerea din expediția întreprinsă împotriva voievodului Ștefan cel Mare, declară în adunarea prelaților, baronilor și nobililor țării că ținuturile românești ale Făgărașului, Amlașului și Rodnei nu vor putea fi înstrăinate ori dăruite vreunui particular, ci vor rămîne „în mîinile regelui”, ca, la momentul oportun, să fie folosite în relațiile cu Țara Românească și Moldova: „...ne unquam nos vel succesores nostri reges, provincias Fogoras, Omlas et Redna, cum pertinentiis eorundem, quoquo modo a se alienare seu abstrahere possimus vel valeant; sed semper prefati districtus in manibus regiis prompti et parati ad hoc teneantur, ut siquando opportunum fuerit, vaivode alicui Transalpino vel Moldaviensi, ad partium scilicet illarum terrorem seu recuperationem assignari possint pro descensu”³³. Se poate remarca faptul că încordarea relațiilor cu Moldova și chiar cu Țara Românească (a se vedea episodul legat de acel Mihail „Transalpinul”) duce de pe acum la profilarea unei politici pe care Matei Corvinul o va urma statornic în anii ce vor veni față de țările române extracarpătice.

Și în manuscrisele Kemény se află regestate și transcrise fragmentar două documente ce pomenesc expediția est carpatică a regelui Matei. Primul dintre ele este dat la *Szent Miklos* (Nicolești, jud. Harghita) în 25 decembrie 1467 („in festo nativitatis Domini”) și conține porunca regelui

³⁰ *Documente*, II, 2, doc. CLVI, p. 177.

³¹ *Ibidem*, doc. CLVII, p. 177—178.

³² Vezi itinerarul oastei maghiare la Wertner M. *op. cit.*, p. 205. Vezi și V. Pârvan, *op. cit.*, p. 29; I. Ursu, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei de la 12 aprilie 1457 pînă la 2 iulie 1504*, București, 1925, p. 47.

³³ *Documente*, II, 2, doc. CLIX, p. 179. Documentul a fost publicat și de I. Pușcariu, *Fragmente istorice despre boierii din Țara Făgărașului*, Sibiu, 1907, p. 65—66.

Ungariei către conventul de la Cluj-Mănăstur ca Valentinus Theuke de Theuk („ac per eum, frater eius carnalis, Ladislaus Theuke”) să fie introdus în stăpînirea posesiunii *Lona* din comitatul Dăbîca (*Lona de Jos*, jud. Cluj), confiscată de la Georgius de Lona. Kemény Jozsef scrie că pe marginea documentului este consemnată existența unei contestații din partea văduvei și a fiicei acestui Georgius de Lona³⁴. Tot pe această cale, aflăm că în arhiva conventului de la Cluj-Mănăstur exista și un al doilea original al acestui act, purtînd aceeași dată și în care erau trecute și meritele lui Valentinus Theuke, merite despre care, zice Kemény J. în primul exemplar original nu se amintea nimic. Dar iată caracterizarea din document : „Într-adevăr, acest Valentinus, pe cînd, în zilele de mai înainte, intraserăm cu armata noastră în părțile Moldovei și acolo, într-o anumită noapte, aveam conflict cu Ștefan, voievodul moldovean, atunci, în acel conflict, între ceilalți soldați și slujitori ai curții noastre, după puterea lui, s-a luptat cu dușmanii ca un bărbat îndrăznet” („Is quippe Valentinus, dum superioribus diebus partes Moldavie cum exercitu nostro intrassemus, ibique, quadam nocte, cum Stephano, Vayvoda Moldaviensi, conflictum habuissemus, tunc in eodem conflictu, inter ceteros aule nostre milites et familiares, pro posse suo, cum hostibus ut audax vir certavit”)³⁵. Dincolo de dărnicia regească, transpare în document situația critică a oștii maghiare în „acea noapte” (14—15 decembrie 1467) a atacului dezlănțuit prin surprindere de Ștefan cel Mare la Baia. Cam în aceeași perioadă, la 3 ianuarie 1468 („die dominico proximo post festum circumcisionis Domini”), regele Matei Corvinul, acordînd unele avantaje locuitorilor Brașovului și Țării Birsei, laudă meritele acestora în campania de la finele anului 1467 : „Tandem cum in proximo partes Moldavie cum gentibus nostris ingressi fuissetis, ipsi, inter alios fideles nostros, non parcentes laboribus et expensis pro defensione honore et status nostri Regii, cum sanguinis eorum effusione, contra hostes nostros penes nos et in bello nostro usque ad extremum perseverarunt et fideliter servierunt...”³⁶. Tot în 3 ianuarie 1467 și tot la Brașov, regele Ungariei dă un alt document din care reiese că proprietățile și bunurile a doi nobili, *Oswaldus* și *Iohannes Iankafi*, fuseseră confiscate în urma dezertării acestora din armata maghiară, aflată în Moldova : „Licet nos universas possessiones portionesque et iura possessionaria, necnon res et bona Oswaldi et Iohannis Iankafi de Ews ubilibet habitas et existentes propter notam illam, quam ipsi ex eo, quod cum nos in partibus Moldavie cum Stephano, wayvoda Moldaviensi, conflictum habuissemus, tunc de exercito clandestine recessissent incurrisse dicuntur...”³⁷. E drept că hotărîrea nu a mai rămas valabilă, fiindcă, spune actul, un frate al celor doi inculpați a dovedit moartea lor în luptă, dar rămîne reală, din moment ce astfel se pune

³⁴ Kemény J., *Appendix Diplomatorii Transsylvaniae*, vol. 6 (1450—1474), f. 194 (vol. manuscris se află la Biblioteca Academiei R.S.R., Cluj-Napoca, cota provizorie A 136.)

³⁵ *Ibidem*. Vezi și *Documente*, II, 2, doc. CLIV, p. 175—176; V. Părvan, *op. cit.*, p. 31; Gh. I. Brătianu, *Lupta de la Baia (după izvoare ungurești)*, în „*Revista istorică*”, 1919 (V), nr. 11—12, p. 221.

³⁶ Teleki J., *op. cit.*, p. 300—301.

³⁷ Veress A., *op. cit.*, p. 1—2. Vezi și Gh. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 221.

problema, posibilitatea unor asemenea dezertări din armata maghiară în timpul grelei încercări din decembrie 1467.

La fel de interesant ni se pare un act dat la Strigoniu, în 23 martie 1468 („feria quarta proxima post Dominicam Oculi”) — și nu în 20 martie 1468, cum greșit consemnează Kemény J. în manuscrisul său³⁸ — prin care Matei Corvinul poruncește conventului din Cluj-Mănăstur să-l introducă pe *Nicolaus Chwpor*, „Vayvoda Transsilvanie et Sicularum comes”, în stăpînirea posesiunilor *Swk* (Jucu, jud. Cluj), *Wyssa* (Vișea, jud. Cluj), *Magyar Kalyan*, *Olah Kalyan* (Căianu, jud. Cluj), *Magyar Sarmas* (Sărmaș, jud. Mureș), *Olah Sarmas* (Sărmășel, jud. Mureș), *Azzonfalwa* (Săcel, jud. Cluj), *Olah Băre* (Bărai, jud. Cluj) și *Kethelen* (Gădălin, jud. Cluj). Aceste proprietăți au fost confiscate de rege de la *Michael de Swk* care, nu numai că s-a alăturat „conjurației” voievodului Ioan de Szentgyörgy, dar i-a atras cu sfaturile lui rele și pe alții, ce ar fi vrut să rămînă credincioși suveranului („...non solum adhesissent, verum etiam nonnullos alios in nostra fidelitate permanere volentes, cum suis malis consiliis, ad infidelitatem convertisset”); de aceea Mihail de Juc a fost condamnat la moarte. Noul stăpîn al proprietăților amintite, *Nicolaus Chwpor*, este alături de Ioan de Pongrácz, unul din cei doi voievozi ardeleni care i-au succedat pe cei răzvrățiți în anul 1467. Numirea ca voievod și dăruirea cu asemenea posesiuni numeroase trebuiau desigur justificate prin merite deosebite și prin credință neșrămutată față de rege și „sfînta coroană”. Într-adevăr, documentul aflat în atenție îl elogiază pe *Nicolaus Chwpor* ca pe unul din cei ce s-au afirmat la Baia, într-o „anumită noapte” (e vorba, din nou, de noaptea de 14 spre 15 decembrie 1467, a atacului impetuos al oștii moldovene), suferind „șapte răni de moarte”: „Is nempe Nicolaus Chwpor Vayvoda, dum, superioribus diebus, partes Moldavie cum exercitu nostro intrassemus, ibique quadam nocte cum Stephano, Vayvoda Moldaviensi, conflictum habuissemus, tunc ipse, inter ceteros aule nostre milites, pro honore status nostri, cum hostibus, ante omnes alios, ut audax vir certavit, ibidem septem vulnera lethalia suscipiens”³⁹. Documentul dat la 23 martie 1468, prin care voievodul Nicolae Csopor urmează să fie introdus de conventul din Cluj-Mănăstur în stăpînirile sale a fost transcris parțial și regestat de Kemény J. după originalul aflat în arhiva conventuală („relatione hac extant in archivo K. Monastoriensi...”) ⁴⁰. Conventul, conform uzanțelor, a răspuns însă curînd regelui, înștiințîndu-l despre îndeplinirea poruncii de introducere a voievodului în noile posesiuni. Acest din urmă document, dat la 15 aprilie 1468 (în a 15-a zi de la îndeplinirea poruncii de către convent, îndeplinire petrecută în „feria sexta proxima ante festum beati Ambrosii episcopi”) îl cuprinde integral, cu mici deosebiri, pe cel amintit anterior și este reprodus de Barabás Samu, la 1895 ⁴¹.

³⁸ Kemény J., *op. cit.*, f. 200.

³⁹ *Ibidem*. Cf. Gyalóky J., *Mátyás király a hadszervező és a hadvezér*, în „Mátyás király emlékönyv születésének ötszázéves fordulójára”, vol. I, Budapesta, (1940), p. 259—260.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Barabás S., *Széki Teleki Család oklevéltára*, vol. II (1438—1526), Budapesta, 1895, p. 89—93. Credem că același document, dat la Strigoniu în 23 martie 1468, este regestat și consemnat sub data de 30 martie 1468 de către Szabó K., *Az Erdélyi Museum eredeti oklevéltárának kivonatai (1232—1540)*, în „Történelmi Tár”, 1890, p. 116, regcst nr. 351.

Tot calde elogii sînt aduse, într-un document dat la Debrețin în 4 februarie 1468, lui *Nicolaus Banffi*, dăruit cu cetatea *Peleske* din comitatul Zala (în Slovacia). Acest Nicolae Bánfi care, alături de alți nobili de vază ⁴², l-a însoțit pe regele său în expediția est carpatică, și-a demonstrat în Moldova deosebita fidelitate, ce ar fi mers, la nevoie, pînă la moarte: „...contra Stephanum, vaivodam in Moldavia, constantiam suam et virilitatem in effectu demonstrare certavit, pugnavit enim ut miles strenuus pro salute persone nostre et exercitus nostri, ubi etiam vulnera pro nobis suscepit, et mori, si fortuna voluisset, non dubitabat” ⁴³.

Există ecouri documentare și mai tîrzii ale expediției maghiare în Moldova. Astfel, la 17 septembrie 1469 („die Dominico post festum exaltationis sancte crucis”), regele Ungariei scoate pe nobilul român *Koroly* (Coroi) *de Wanchfalwa* (Oncești, jud. Maramureș), pe fiul său și pe frații săi de sub jurisdicția locală, așezîndu-i sub jurisdicția regală și a dregătorilor curții (palatinul și „iudex curiae”). Acești nobili români, trecuți la credința catolică în schimbul menținerii posesiunilor lor și a titlului nobiliar legat de acestea, s-au dovedit, prin reprezentantul lor, Coroi de Oncești, demni de grația fiului lui Iancu de Hunedoara, îndeplinind, conform moralei medievale, „credincioasa slujbă” față de suzeranul lor suprem: „...presertim in partibus Moldavie, conflictum habuissimus, ipse Koroly interfuit et cum hostibus pro honore nostro inter alios fideles familiares nostros ut audax vir pugnavit...” ⁴⁴.

Tot un nobil român, de data aceasta din Banat, *Paulus Kynysy* (Pavel Chinezu), la 22 august 1472 („sabbato proximo ante festum beati Bartholomei apostoli”) ⁴⁵, este răsplătit cu posesiuni pentru vitejia sa în campaniile militare ale regelui, campanii între care este pomenită și cea din Moldova: „...prout in primis contra Stephanum, wayvodam in Moldavia, et exposit in exercitu nostro fere per quatuor annos contra Bohemos hereticos...” ⁴⁶.

Ăceste cîteva mărturii documentare, ce amintesc unele aspecte adiacente legate de expediția întreprinsă de regele Matei Corvinul contra Moldovei la 1467, întregesc izvoarele narative referitoare la eveniment. Documentele regale consfințesc, pe de o parte, aspre pedepse date unor insurgenți nobili alăturați răzvrătirii conduse de Ioan de Szentgyörgy, iar pe de alta răsplătesc cu dărnicie curajul dovedit în Moldova de credincioșii suzeranului. E drept că în cancelaria regală maghiară existau descrieri-tip ale campaniilor militare în care se uza de procedee stilistice stereotipe și care serveau drept cadru sau fond în expunerea mai multor cariere individuale,

⁴² N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare pentru poporul român*, Edit. pentru literatură, București, 1966, p. 95; V. Părvan, *op. cit.*, p. 30.

⁴³ Kammarer E., *A Zichi és Vásonkeői Gróf Zichi—Család idősb ágának okmánytára*, vol. X, Budapest, 1907, p. 442—443. Documentul a fost publicat fragmentar și de A. Veress, *op. cit.*, p. 2. Vezi și Elekes L., *Nagy István Moldvai Vajda politikája és Mátyás király*, Budapest, 1937, p. 28; Gyalóky J., *op. cit.*, p. 259—260.

⁴⁴ Mihály I., *Diplome maramureșene din veacurile XIV și XV*, Sighetul Marmăției, 1900, p. 498.

⁴⁵ Wertner M., *op. cit.*, p. 204 amintește acest document sub data greșită de 29 august (și nu 22) 1472, ceea ce reprezintă prima simbătă după ziua Sf. Bartolomeu și nu prima simbătă dinainte de această sărbătoare, cum apare precizat în textul original.

⁴⁶ Kammarer E., *op. cit.*, vol. XI, Budapest, 1915, p. 123.

atunci cînd, în documente, trebuia motivată, de exemplu, dărnicia suveranului față de anumite persoane⁴⁷. Totuși, în vremea lui Matei Corvinul această practică de cancelarie pierde din amploare⁴⁸, descrierile sînt mai laconice, mai precise și, poate, mai individualizate, reflectînd mai fidel meritele sau faptele reprobabile ale fiecărui beneficiar de acte.

Transpare din aceste documente, deși calitățile protagoniștilor sînt exagerate uneori și pagubele ascunse, situația critică a armatei maghiare la est de Carpați și mai ales sacrificiile făcute în acea „anumită noapte” de 14—15 decembrie 1467, cînd Ștefan cel Mare a replicat energic față de invadatori. Rămîne semnificativ și hotărîtor faptul că nici unul din aceste documente, spre deosebire de izvoarele interne narative din Ungaria, nu pomenesc de vreo victorie maghiară la 1467 în Moldova; cele mai multe dintre ele vorbesc doar de o confruntare militară („conflictum habuissimus”), de un moment critic („quadam nocte”), cînd viața regelui a fost în pericol și cînd cei mai apropiați slujitori au suferit răni grave („vulnera lethalia”) sau și-au dat viața pentru apărarea suveranului și a „sfintei coroane”. Reiese deci indirect din documente, prin coroborarea lor cu izvoare narative, victoria oștii românești asupra invadatorilor. De altfel, Ștefan cel Mare s-a revanșat și pe altă cale pentru această încălcare a pămîntului Moldovei, trecînd din nou munții în Secuime, la 1469. Nu peste mult timp însă, relațiile dintre cele două țări se vor îmbunătăți, dovadă fiind, între altele, daniile făcute în Transilvania, lui Ștefan cel Mare, de către regele Matei Corvinul, acela care, dincolo de interesele politice contradictorii, va tolera un patronaj, cu precădere spiritual, al domnului moldovean asupra provinciei românești intracarpatică.

⁴⁷ Mályusz E., *op. cit.*, p. 223—224.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 246.